

Ewa Piwowarska
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Zajęcia plastyczne w klasach I–III oparte na metodzie praktycznej działalności uczniów

Arts and Crafts Classes in Years I–III,
Based on Methods Featuring
Pupils' Practical Activities

Od rysunków do plastyki

Czynności prowadzące do powstania wytworów z dziedziny sztuk plastycznych są określane technikami plastycznymi i z początkiem XX wieku, obok dominujących do tej pory technik rysunkowych, w szerszym zakresie wprowadzane były do szkolnej edukacji. Niosło to ze sobą wykonywanie bardziej zróżnicowanych narzędzi, materiałów i tym samym bogatszych środków wyrazu. Początkowo przedmiot nazywano *rysunkami*, kolejno wychowaniem plastycznym (od roku szkolnego 1962/1963), od roku 1979/1980 przyjął nazwę *plastyka*¹.

Po latach doświadczeń w zakresie zmieniających się do końca XIX i kontynuowanych jeszcze w kolejnych latach XX wieku koncepcji:

- od hołdowania poglądom właściwym ówczesnemu akademizmowi;
- poprzez rysunek oparty na wymiarowym i odręcznym kopiowaniu wzorów (użycie kratak i stygm²);

¹ E. Piwowarska, *Edukacja plastyczna uczniów w polskiej szkole podstawowej XIX–XX wieku*, Częstochowa 2003, s. 13–48.

² Metoda stygmografii (stygmata – znak) to sposób rysowania polegający na łączeniu liniami otworów lub punktów według podanego wzoru. Tamże, s. 18.

- później kopiowanie wzorów geometrycznych za pomocą przyborów do kreślenia i mierzenia (odrzućenie siatek i stygm);
- następnie wprowadzenie rysunku opartego na odręcznym (tzw. „z wolnej ręki”) przerysowywaniu ornamentów o motywach geometrycznych;
- aż do koncepcji związanej z systemem „slöjd”³.

Nowa koncepcja, uznana w początkach XX wieku za nowoczesną, promowała rysunek z natury, a więc poznawanie przyrody, odtwarzanie przedmiotów i scen bliskich dzieciom (bez gotowych wzorów i narzędzi kreślarskich). Metody pracy, wspierane dodatkowo technikami innymi niż tylko rysunkowe, opierały się na bezpośredniej obserwacji lub tworzeniu z pamięci. Koncepcja ta, aktualna jeszcze w latach powojennych⁴, rozwijała zmysł obserwacji w oparciu o analizę przedmiotów znajdujących się w najbliższym otoczeniu ucznia. Dominowały w niej dwie metody aktywności plastycznej: rysowania przedmiotów oglądanych podczas pracy, a więc obserwacji bezpośredniej i rysowania w oparciu o wcześniej zapamiętane przedmioty rzeczywiste, czyli obserwacji pośredniej.

Zmieniające się koncepcje, od odtwórczej funkcji rysunku poprzez bardziej kreatywne wychowanie plastyczne do „plastyki” nastawionej na wyzwalanie aktywnych i twórczych postaw u uczniów, również i dzisiaj w edukacji wczesnoszkolnej, w ramach systemu kształcenia zintegrowanego (od 1999 roku) i w treściach podstawy programowej z 2014 roku realizują zadania szkoły, a wśród nich: zapewnienie dziecku ekspresji plastycznej i działalności twórczej. Uczeń kończący klasę III zdobywa m.in. wiadomości i umiejętności w zakresie percepcji, recepcji i ekspresji sztuki. Obok innych, realizowanych w ramach edukacji plastycznej treści, jego działalność twórcza (w zakresie ekspresji przez sztukę) polega na umiejętności ilustrowania scen i sytuacji (realnych i fantastycznych) inspirowanych wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką. Dodatkowo korzysta z narzędzi multimedialnych, a w działalności twórczej posługuje się „takimi środkami wyrazu jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne), [również] realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia...”⁵.

---

³ System „slöjd” (zręczny w palcach) realizował cel utylitarny, dla którego działalność plastyczna polegająca na wykonywaniu rysunku (przynajmniej z dwóch stron) modelu przedmiotu wiązała się z jego wykonaniem. Tamże, s. 22.

⁴ H. Fojcik, *Koncepcja wychowania plastycznego w Polsce w latach 1918–1939, tradycje – uwarunkowania – inspiracje*, Cieszyn 1996.

⁵ *Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej, I etap edukacyjny: klasy I–III. Edukacja wczesnoszkolna*. Załącznik 2, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 18 czerwca 2014, poz. 803, s. 13.

Podstawa programowa zawiera zestaw celów kształcenia, wynikających z nich ogólnych zadań szkoły oraz wykaz wiadomości i umiejętności ucznia, nie wskazuje natomiast nauczycielowi, w jaki sposób ma je realizować i osiągnąć. To jego kompetencje merytoryczne i praktyka będą decydować o przygotowaniu i przeprowadzeniu ucznia z nauczania zintegrowanego do nauczania przedmiotowego w klasach IV–VI szkoły podstawowej⁶.

Aktywizowanie do twórczości plastycznej

M. Tyszkowa twierdzi, że „aktywność jest podstawową właściwością istot żywych, sposobem ich istnienia”⁷, a „przejęcie od stanu aktywności słabszej do bardziej intensywnej nazywamy procesem aktywizacji lub aktywizacją”⁸. W nauczaniu szkolnym aktywność ma sprecyzowany kierunek, który jest wyznaczony przez określony cel. Ten z kolei poprzez stopień rozbudzonej ciekawości i efektywną realizację motywuje do większego wysiłku i działania⁹. Dodatkowo osiąganie przez uczniów satysfakcji z samodzielnie wykonywanych zadań, poczucie bezpieczeństwa i podnoszenie samooceny poprzez doceniany wysiłek sprzyja procesowi ich aktywnego uczenia się.

Jak twierdzi B. Śliwerski, akty pedagogiczne jako oddziaływania świadome, dobrowolne i celowe nie mogą być bezmyślne¹⁰. Nauczyciel jako osoba odpowiedzialna za proces dydaktyczny wspiera swoich uczniów w zdobywaniu wiedzy i umiejętności na drodze dochodzenia do samodzielnych wniosków, w doskonaleniu umiejętności oraz kształtowaniu twórczej postawy. Edukacja plastyczna uczestniczy w tym procesie poprzez wykorzystywanie różnorodnych metod nauczania (szczególnie metody zajęć praktycznych, opartych na działaniu), form pracy, zróżnicowanych środków dydaktycznych¹¹ oraz technik plastycznych. Aby zajęcia plastyczne były atrakcyjne, nauczyciele naprzemiennie wykorzystują do pracy twórczej różnorodne techniki plastyczne, zarówno płaskie, jak i przestrzenne. Do pierwszych zalicza się techniki rysunkowe, malarskie, dekoracyjne, graficzne (odbitkowe) i mieszane, a do drugiej grupy przestrzenne i półprzestrzenne. Dodatkowo proces edukacyjny oparty głównie na aktywności praktycznej dzieci, wzbogaca tematyka obrazująca sceny

⁶ Tamże, s. 11.

⁷ M. Tyszkowa, *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990, s. 6.

⁸ Tamże, s. 13.

⁹ K. Rau, E. Ziętkiewicz, *Jak aktywizować uczniów: „Burza mózgów” i inne techniki w edukacji*, Poznań 2002, s. 18–19.

¹⁰ B. Śliwerski, *Myśleć jak pedagog*, Sopot 2010, s. 74.

¹¹ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1997, s. 59–67, 87–90, 102–106.

i sytuacje realne, fantastyczne, inspirowane wyobraźnią, tekstami literackimi czy muzyką. Podejmowane na plastyce działania mają na celu obok rozwoju sprawności manualnej naukę nie tylko patrzenia, ale i dostrzegania właściwości przedmiotów świata realnego (kształty, barwy, wielkości, proporcje, położenie, piękno itd.), a także rozbudzanie aktywności i postawy twórczej, twórczego myślenia. Odwołują się zarówno do zapamiętanych faktów, pokazu materiału ilustracyjnego, bezpośredniej obserwacji nieożywionych przedmiotów (martwa natura), przyrody, jak i działań poprzedzonych wcześniejszą obserwacją (obserwacja pośrednia – przedmioty usunięte z pola widzenia).

Nauczyciel, który wykorzystuje „metody wspierania edukacyjnego występuje w roli równoprawnego partnera uczniów”¹² i aby stać się wiarygodnym, rozumiejącym proces twórczy, doceniającym trud uczniów, winien obok wiedzy teoretycznej posiadać również doświadczenie plastyczne.

Prowadzone badania

Metoda praktycznej działalności uczniów towarzyszy zdecydowanej większości aktywności na plastyce. Zajęcia¹³, na których obok tematyki najczęściej dostosowanej do podejmowanej programowo problematyki, nauczyciele będą realizować z dziećmi zróżnicowane działania twórcze opierające się na różnorodnych czynnościach (techniki plastyczne) czy też stosowaniu rozmaitych narzędzi, atrakcyjnych materiałów i sposobów ich obróbki wzmacniają proces edukacyjny. Uczniowie w toku zajęć bogatych w różnorodne doświadczenia plastyczne, nie tylko zdobywają większą sprawność manualną, ale kształcą wyobraźnię, stają się kreatywni, uczą się dostrzegać istniejące w świecie zależności (np. wielkość, proporcje, położenie, kolory, trzeci wymiar), budują w sobie potrzebę obcowania i tworzenia pięknego otoczenia (poczucie estetyki).

Jak przebiega we współczesnej szkole na poziomie edukacji wczesnoszkolnej proces aktywności plastycznej opartej na metodzie praktycznej działalności uczniów? Na to pytanie poszukiwano odpowiedzi w badaniu sondażowym. Zastosowana technika ankiety¹⁴ skierowanej do nauczycieli pozwoliła uzyskać odpowiedzi dotyczące: częstotliwości realizowanych przez nauczycieli godzin plastyki, typów zajęć plastycznych oraz podejmowanej tematyki, popularności technik plastycznych oraz problemów dostrzeganych przez badaną grupę podczas przygotowania zajęć

---

¹² Tamże, s. 69.

¹³ J. Karbowniczek, *Organizacja i planowanie pracy pedagogicznej nauczyciela klas I–III w systemie zintegrowanych* (część I), Kielce 2003, s. 23.

¹⁴ Materiał badawczy: odpowiedzi pisemne 84 nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej z Powiatu Częstochowskiego.

z wykorzystaniem niektórych technik plastycznych w klasach I–III szkół podstawowych. Dane dotyczące wybranych pytań ankiety umożliwiły sformułowanie wniosków końcowych.

Większość nauczycieli (63,9%) zapytanych o liczbę realizowanych w tygodniu godzin, na których dzieci podejmują działalność plastyczną odpowiedziała, że tygodniowo przeznacza na tę aktywność około jedną godzinę, co trzeci badany (30,2%) więcej niż jedną godzinę, ale nie więcej niż dwie, a znikomy procent nauczycieli (5,9%) więcej niż dwie godziny. Z uzyskanych danych wynika, że nauczyciele stosują się do zaleceń ramowego planu nauczania¹⁵ i wszyscy realizują wymagany czas przeznaczony na edukację plastyczną, a niektórzy poświęcają na ten rodzaj pracy uczniów więcej niż jedną godzinę tygodniowo.

Jednym z problemów podjętego postępowania badawczego było pytanie dotyczące częstotliwości projektowanych – w ciągu roku szkolnego – przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej typów zajęć plastycznych. Analiza zebranych danych (tabela 1) pozwala wnioskować, że najczęściej połowa i niewiele ponad połowa respondentów organizuje zajęcia plastyczne odwołujące się do zapamiętanych faktów i oparte na bezpośrednim pokazie materiału ilustracyjnego częściej niż raz w miesiącu. Zajęcia tego typu prowadzi 6–10 razy w roku co trzeci badany. Równie często jak wyżej wymienione, przez co trzeciego nauczyciela, są projektowane zajęcia, na których dzieci ilustrują obserwowaną przyrodę. Działania oparte na bezpośredniej obserwacji nieożywionych przedmiotów, np. rysowanie martwej natury proponuje dzieciom 2–5 razy w roku około 40% respondentów, natomiast częściej niż raz w miesiącu około co czwarty badany. Najniższe wskazania, świadczące o najrzadziej wprowadzanych na plastyce typach zajęć, dotyczą aktywności twórczej wcześniej poprzedzonej obserwacją (przedmiot po uprzednim pokazie jest usunięty z pola widzenia, a następnie rysowany z pamięci).

Największa grupa nauczycieli najczęściej odwołuje się na zajęciach plastycznych do zapamiętanych przez dzieci faktów oraz pokazywanego materiału ilustracyjnego. Najrzadziej uczniowie podejmują takie działania twórcze jak: aktywność bezpośrednio poprzedzona obserwacją czy też oparta na bezpośredniej obserwacji przedmiotów.

¹⁵ W trzyletnim okresie nauczania w klasach I-III szkoły podstawowej – edukacja plastyczna: 95 godzin, [w:] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 grudnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania dla szkół podstawowych*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 31 grudnia 2014, poz. 1993, s. 1.

Raporty z badań/Case Reports

Tabela 1. Częstotliwość realizowanych przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej typów zajęć plastycznych

Typ zajęć	Częściej niż raz w miesiącu		6–10 razy w roku		2–5 razy w roku		Raz w roku		Nie-realizowane	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Zajęcia odwołujące się do zapamiętanych faktów	48	57,1%	28	33,3%	6	7,1%	2	2,4%	0	0,0%
Zajęcia oparte na bezpośrednim pokazie materiału ilustracyjnego	39	46,4%	25	29,8%	18	21,4%	2	2,4%	0	0,0%
Zajęcia oparte na bezpośredniej obserwacji przyrody	27	32,1%	26	31,0%	22	26,2%	9	10,7%	0	0,0%
Zajęcia oparte na bezpośredniej obserwacji nieożywionych przedmiotów, np. martwa natura	20	23,8%	15	17,9%	34	40,5%	9	10,7%	6	7,1%
Zajęcia poprzedzone obserwacją (przedmiot usunięty z pola widzenia i rysowany z pamięci)	19	22,6%	18	21,4%	26	31,0%	10	11,9%	11	13,1%

Źródło: opracowanie własne

Nauczyciele wskazali w ankiecie częstotliwość, z jaką realizują w roku szkolnym na zajęciach plastycznych poszczególne grupy tematyczne. Analiza danych uzyskanych na podstawie pisemnych odpowiedzi (tabela 2) wykazała, że większość nauczycieli sięga po tematy realne częściej niż raz w miesiącu, a około co czwarty respondent 6–10 razy w roku szkolnym. Taką samą częstotliwość zajęć, na których uczniowie realizują tematykę fantastyczną, przewiduje prawie połowa badanych nauczycieli. Także niewiele ponad połowa respondentów bardzo często wyzwala aktywność twórczą dzieci tekstami literackimi lub muzyką. Najrzadziej w toku rocznych zajęć dzieci rysują martwą naturę – przedmioty nieożywione. Około 40% nauczycieli realizuje takie zajęcia 2–5 razy w roku, a około co piąty respondent nieco częściej.

Tematami najczęściej podejmowanymi w działalności plastycznej są treści odwołujące się do wydarzeń realnych, często inspirowanych tekstami literackimi oraz muzyką. Rzadziej nauczyciele planują na zajęcia tematy nierealne (fantastyczne), a najrzadziej wybierają rysowanie gotowych przedmiotów podlegających bezpośredniej lub pośredniej obserwacji (martwa natura).

Tabela 2. Częstotliwość realizowanej przez nauczycieli tematyki na zajęciach plastycznych

Typ zajęć	Częściej niż raz w miesiącu		6–10 razy w roku		2–5 razy w roku		Raz w roku		Nie-realizowane	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Tematy realistyczne	58	69,0%	24	28,6%	2	2,4%	0	0,0%	0	0,0%
Tematy inspirowane, np. tekstem literackim, muzyką	45	53,6%	18	21,4%	18	21,4%	3	3,6%	0	0,0%
Martwa natura (przedmioty nieożywione)	16	19,0%	22	26,2%	33	39,3%	10	11,9%	3	3,6%
Tematy fantastyczne	21	25,0%	39	46,4%	19	22,6%	5	6,0%	6	0,0%

Źródło: opracowanie własne

Raporty z badań/Case Reports

Techniki plastyczne i ich wykorzystywanie w edukacji wiąże się ze zróżnicowanymi działaniami, prowadzącymi do powstania produktu finalnego, jakim jest praca plastyczna. Dodatkowo aktywność ta zmusza ucznia do podejmowania decyzji odnoszących się do organizowania przestrzeni, planowania działań, łączenia materiałów czy właściwego użycia narzędzi. Różnorodność doświadczeń w zakresie technik plastycznych sprzyja zwiększeniu atrakcyjności działań twórczych i uruchamia wyobraźnię. Z danych zawartych w tabeli 3 wynika, że zdecydowana większość nauczycieli najczęściej realizuje zadania plastyczne za pomocą technik rysunkowych. Dla dużej, prawie 60% grupy respondentów techniki malarskie stanowią – po rysunkowych – kolejną grupę technik. Techniki dekoracyjne i z niewiele mniejszą liczbą wskazań techniki mieszane (łączone) nauczyciele umieścili na trzeciej i czwartej pozycji. Najrzadziej w podejmowanej przez dzieci aktywności twórczej stosowane są techniki przestrzenne (rzeźbiarskie) i graficzne (techniki odfitkowe, inaczej druku powielanego).

Tabela 3. Popularność technik plastycznych stosowanych na zajęciach w klasach I–III w szkołach podstawowych, określona na podstawie uszeregowania ich przez nauczycieli w skali od 1 (najczęściej) do 6 (najrzadziej) stosowanych¹⁶

Techniki plastyczne	1	2	3	4	5	6
Rysunkowe	86,2%	6,9%	1,0%	2,1%	2,1%	1,7%
Malarskie	7,3%	59,9%	18,0%	6,6%	8,3%	0,0%
Mieszane (łączone)	6,2%	15,9%	32,2%	29,4%	9,0%	7,3%
Dekoracyjne	2,8%	15,2%	39,1%	36,3%	6,6%	0,0%
Graficzne (odbitkowe)	2,1%	1,0%	7,6%	5,5%	20,8%	63,0%
Przestrzenne	1,0%	3,1%	5,2%	11,8%	56,7%	22,1%

Źródło: opracowanie własne

Kolejne pytanie dotyczyło przyczyn, dla których nauczyciele tak rzadko stosują techniki plastyczne na zajęciach zintegrowanych. Z tabeli 4 wynika, że zdecydowana większość respondentów upatruje je w ograniczonej ilości czasu, a więc większej czasochłonności pracy ze wskazanymi technikami plastycznymi oraz w braku specjalistycznych pracowni. Do istotnych dla większości badanych przyczyn należą: problemy związane z przygotowaniem zajęć z użyciem tych technik oraz mała dostępność materiałów do ich przeprowadzenia. Niektórzy nauczyciele upatrują przeszkód w zbyt licznych klasach (ok. 39%), a także dostrzegają trudności w posługiwaniu się narzędziami i materiałami podczas tworzenia prac plastycznych (ok. 36%). Prawie wszyscy respondenci uznali, że ich wiedza dotycząca technik plastycznych jest wystarczająca, tylko nieliczni dostrzegają w niej braki.

Tabela 4. Problemy dostrzegane przez nauczycieli podczas przygotowania zajęć z nie-wykorzystywanymi lub rzadko wykorzystywanymi technikami plastycznymi

Dostrzegane problemy	Wskazania nauczycieli	
Mało czasu	66	78,6%
Brak specjalistycznych pracowni	65	77,4%
Trudności w przygotowaniu zajęć	53	63,1%
Niedostępne materiały	47	55,9%
Zbyt liczne klasy	33	39,3%
Trudności w operowaniu narzędziami i materiałami	30	35,7%
Zbyt trudne dla dzieci	10	11,9%
Brak posiadanej wiedzy na temat technik plastycznych	4	4,8%
Inne	4	4,8%

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych wskazuje na dużą potrzebę wydzielenia w szkołach specjalistycznych pracowni plastycznych, umożliwiających podejmowanie z dziećmi zróżnicowanej działalności twórczej, swobodne operowanie narzędziami oraz materiałami plastycznymi.

Wnioski z badań

Z artykułu odniesiono się jedynie do wybranych problemów związanych z planowaniem i prowadzeniem w edukacji wczesnoszkolnej zajęć z wykorzystaniem aktywności plastycznej uczniów. Analiza zebranego materiału badawczego pozwoliła na sformułowanie wstępnych wniosków.

W toku całorocznego nauczania na zajęciach plastycznych uczniowie:

- najczęściej tworzą prace w oparciu o zapamiętane fakty oraz materiał ilustracyjny;
- najrzadziej tworzą prace plastyczne poobserwacyjne czy też opierające się na bezpośredniej obserwacji przedmiotów;
- najczęściej realizują treści odwołujące się do wydarzeń realnych, często inspirowanych tekstami literackimi lub muzyką;
- rzadziej tworzą prace o tematyce nierealnej (fantastycznej), a najrzadziej treścią ich działalności twórczej jest martwa natura;
- najczęściej realizują zadania plastyczne, korzystając z technik rysunkowych i malarskich, a najrzadziej z technik przestrzennych i graficznych.

Reasumując należy podkreślić, że nauczyciele dostrzegają potrzebę organizowania w szkołach specjalistycznych pracowni plastycznych, umożliwiających realizację zróżnicowanych zadań twórczych.

Warto również zwrócić większą uwagę na intensyfikowanie w klasach młodszych zajęć, na których jest kształcony zmysł przestrzenny (techniki przestrzenne), tak istotny dla widzenia trzeciego wymiaru (np. rozumienie zadań z matematyki – geometrii).

Dodatkowy wniosek dotyczący zajęć, na których dzieci obserwują materiał ilustracyjny rodzi pytanie, czy tak często podejmowana działalność polegająca na kopiowaniu czy też inspiracji gotowymi obrazami nie wpływa na obniżenie samooceny młodych twórców. Sygnał, że ilustracje w książkach lub pochodzące z innych źródeł stanowią na plastyce pewnego rodzaju wzorzec, mogą być z czasem traktowane przez dzieci jako niedościgniony ideał, do którego mają dążyć. A przecież we współczesnej edukacji stawia się na kreatywność, a nie na powielanie gotowych schematów. Bowiem to, co jest jedyne w swoim rodzaju, nosi znamiona niepowtarzalności, a więc mieści się w definicji twórczości. Dlatego ograniczenie zajęć, na których dzieci korzystają z gotowych wzorców, jest potrzebą współczesnej edukacji stawiającej na twórcze umysły – twórczych ludzi, których cechuje działanie dające nowe, oryginalne wytwor-

ry¹⁷, powstające jak pisze H. Read w wyniku działalności twórczej będącej funkcją wyobraźni¹⁸.

Bibliografia

Adamek I., *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1997.

Karbowniczek J., *Organizacja i planowanie pracy pedagogicznej nauczyciela klas I–III w systemie zintegrowanych*, (część I), Wydawnictwo Wszechnicy Świętokrzyskiej, Kielce 2003.

Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Zak”, Warszawa 1996.

Piwowska E., *Techniki przestrzenne w edukacji elementarnej*, Wydawnictwo SIM, Warszawa 2014.

Piwowska E., *Edukacja plastyczna uczniów w polskiej szkole podstawowej XIX–XX wieku*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 2003.

Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów: „Burza mózgów” i inne techniki w edukacji*, Wydawnictwo G&P, Poznań 2002.

Read H., *Wychowanie przez sztukę*, Ossolineum, Wrocław 1976.

Tyszkowa M., *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1990.

Śliwerski B., *Mysleć jak pedagog*, GWP, Sopot 2010.

Dzienniki ustaw

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 grudnia 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania dla szkół podstawowych, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 31 grudnia 2014, poz. 1993.

Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej, I etap edukacyjny: klasy I–III. Edukacja wczesnoszkolna. Załącznik 2, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 18 czerwca 2014, poz. 803.

Abstrakt

Zaprezentowana w niniejszym artykule problematyka odnosi się do planowania przez nauczycieli zajęć plastycznych w klasach I–III opartych na metodzie praktycznej działalności uczniów. W części teoretycznej krótko przedstawiono koncepcje nauczania przedmiotu, nazywanego na początku rysunkiem, później wychowaniem plastycznym i w końcu plastyką. Wskazano czynniki wpływające na proces aktywizowania twór-

¹⁷ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1996, s. 297.

¹⁸ H. Read, *Wychowanie przez sztukę*, Wrocław 1976, s. 42.

czości plastycznej uczniów. W postępowaniu badawczym zastosowano w ramach metody sondażu technikę ankiety skierowanej do nauczycieli, aby uzyskać odpowiedź na postawiony główny problem badawczy: jak przebiega we współczesnej szkole, na poziomie edukacji wczesnoszkolnej proces aktywności plastycznej, oparty na metodzie praktycznej działalności uczniów? Pisemne wskazania nauczycieli pozwoliły ustalić wynikające z problemu głównego odpowiedzi dotyczące: częstotliwości realizowanych przez nauczycieli godzin plastyki, typów zajęć plastycznych oraz podejmowanej tematyki, popularności technik plastycznych oraz problemów dostrzeganych przez badaną grupę podczas przygotowania zajęć z wykorzystaniem niektórych technik plastycznych.

Analiza prezentowanych wyników pozwala wysunąć wnioski, że uczniowie w ramach aktywności plastycznej w szkole:

- najczęściej tworzą prace w oparciu o zapamiętane fakty oraz materiał ilustracyjny, natomiast najrzadziej prace plastyczne poobserwacyjne czy też opierające się na bezpośredniej obserwacji przedmiotów;
- najczęściej realizują treści odwołujące się do wydarzeń realnych, często inspirowanych tekstami literackimi lub muzyką, rzadziej natomiast tworzą prace o tematyce nierealnej (fantastycznej), a najrzadziej treścią ich działalności twórczej jest martwa natura;
- najczęściej realizują zadania plastyczne w oparciu o techniki rysunkowe i malarskie, a najrzadziej techniki przestrzenne i graficzne.

Podsumowując, nauczyciele dostrzegają potrzebę organizowania w szkołach specjalistycznych pracowni plastycznych umożliwiających realizację zróżnicowanych zadań twórczych. Warto zintensyfikować zajęcia, na których jest rozwijany zmysł przestrzenny, tak istotny dla widzenia trzeciego wymiaru. Postuluje się ograniczenie zajęć, na których dzieci korzystają z gotowych wzorców na rzecz działań aktywizujących wyobraźnię uczniów i tworzenie własnych rozwiązań.

Słowa kluczowe: nauczyciel, uczeń, aktywność, planowanie, plastyka.

Arts and Crafts Classes in Years I–III, Based on Methods Featuring Pupils' Practical Activities

Abstract

The issue to be analysed here concerns teachers' planning of arts and crafts classes in Years I–III, with specific reference to methods featuring pupils' practical activities. A theoretical part briefly presents the concepts involved in teaching a subject that was initially defined as drawing, then as arts and crafts education, and finally as arts and crafts classes. It points

out the factors that influence the process of stimulating pupils' artistic activities. The technique used in the course of this study, as determined by the scope and methods of the survey, was a questionnaire directed at teachers. Its aim was to answer the question that had been formulated as the main research problem: What is the process of artistic activity like in contemporary schools at early-school level, when based on methods featuring pupils' practical activities? Recommendations set down in writing by teachers allowed some answers to be formulated that were relevant to the principal research problem here: the frequency of arts and crafts classes conducted by teachers, the types of class and their subject matter, the popularity of arts and crafts techniques, and the problems noticed by respondents examined while preparing classes using some of those same techniques.

Analysis of the findings of the study enables us to then state that pupils, in the context of engaging in arts and crafts activities in school:

- most frequently create their drawings on the basis of memorized facts and illustrative material, and least frequently create so called after-observation drawings or works based on direct observation of objects;
- most frequently realize contents that refer to real events, often inspired by literary texts or by music, but rarely create works that concern unreal/fantasy matters and most rarely pursue stilllife painting as their field of artistic activity;
- most frequently perform artistic tasks based on drawing and painting techniques, and very rarely use three-dimensional and graphic techniques.

It can be concluded that teachers see a need to organize art studios in specialist schools, such as would enable various creative tasks to be performed. It would also be worth increasing and expanding classes aimed at developing pupils' sense of space, as this is highly important for the perception of three-dimensional forms. There is also a call to limit classes where children use ready-made patterns, and to replace these with activities that stimulate their imaginations and encourage them to invent their own solutions.

Keywords: teacher, child, activity, planning, art education.

Adres do korespondencji/Address for correspondence
Dr Ewa Piwowarska
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej
e-mail: piwowarskaewa@wp.pl

